

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КАНІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ
КАНІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Всеукраїнська туристсько-краєзнавча експедиція учнівської
молоді «Моя батьківщина – Україна»

Напрямок «Географія рідного краю»

Ліси – захист і сила Канівської землі

КАНІВ 2023

ВИКОНАВЦІ РОБОТИ

Будник Вікторія, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» комунального закладу «Канівський міський центр туризму Канівської міської ради Черкаської області»

Керівник: Пономаренко Тетяна Григорівна, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Канівський міський центр туризму Канівської міської ради Черкаської області»

ВСТУП

Факт важливості лісів та лісового господарства на сьогодні є загальноновизнаним і не викликає жодних сумнівів. Ліси не тільки легені планети, а й ресурс для збереження і відновлення ландшафтів, попередження та сповільнення ерозії ґрунтів, утворення ярів, зсувів, утворення стрімких гірських потоків. Ліс сприяє збільшенню запасів підземних вод, зберігаючи вологу атмосферних опадів; завдяки лісові поверхневі води отримують рівномірне живлення підземними водами. Зменшуючи поверхневий стік, ліси уповільнюють водну і вітрову ерозію ґрунтів. В умовах Лісостепу і Степу лісам відводиться особлива роль у збереженні полів від посухи і пилових бур.

Нині, в період військових дій в нашій державі, внаслідок розривів боєприпасів, утворення глибоких вирв від снарядів, бомб, ракет, руйнувань дамб є велика загроза зміни ландшафтів, утворення нових ярів, величезне розмивання ґрунтів на схилах і берегах річок. Запобігти цьому, або ж зменшити ризики можуть саме лісівники, чия праця в нелегкі часи, як ніколи, потрібна і актуальна.

До вибору теми дослідження мене спонукала саме робота мого батька, Будника Віктора Петровича, одного з представників трудової династії Будників та його колег у Канівському держлісгоспі. Саме працьовиті руки лісівників врятували Канівщину в середині минулого століття від стихії, що роз'їдала ярами й розмивала дощами родючі землі. Тоді, в далекому минулому 1958 році, була створена Канівська гідролісомеліоративна станція (з 2005 року – державне підприємство «Канівське лісове господарство»). За пів століття в ярах і на вершинах гір Канівщини забуяли ліси, які стали на захисті місцевих земель від давнього ворога – «чорторія» – ерозії ґрунтів.

КАНІВЩИНА – БОРОТЬБА З ЕРОЗІЄЮ ҐРУНТІВ

Значна частина земель нинішньої України споконвіку була густо вкрита лісами. Знамениті Київські, Полтавські, Херсонські діброви були відомі далеко за її межами. Та про більшість із них залишилась лише згадка в кобзарських піснях.

Ліс рубали ще з часів Київської Русі. Ним користувалися і будуть користуватися всі покоління людства. Коли така діяльність ведеться зважено, розумно, то багатства не меншає. Коли ж засліплює очі нажива, то настає біда.

Особливо інтенсивні лісозаготівельні роботи відбувалися в XIX-XX століттях. Того часу заявляли про себе нові галузі промисловості, споруджувалися велетенські заводи, фабрики. Вагоме місце на той час в економіці займала металургія. На виплавку лише однієї тони сталі тоді затрачали близько 18 кубічних метрів дров. Хімічна промисловість шукала дубильні екстракти, що добувалися лише з кори 15-20-літнього дуба. Був валютним товаром і поташ, що використовувався в сукняній, миловарній і скловарній промисловості, в сільському господарстві, тощо. Інтенсивно будувалися залізниці, житло. На один кілометр залізниці йшло 400 кубічних метрів сосни, а на 1 квадратний метр житла – 2 кубічні метри деревини.

В роки перших п'ятирічок радянської держави будувалися сотні підприємств, електростанцій, велика кількість житла. У 50-х роках вся країна стояла в дерев'яних риштуваннях. На ліс було шалене навантаження, та він витримав. І в першу чергу, завдяки титанічним зусиллям лісівників, котрі спрямовували значні ресурси саме на відновлення лісових багатств нашої держави.

Ще у XVIII столітті Канівщина була залісена майже на 40%. Але вже в середині XX століття лісові запаси виснажилися й лишилася лише 10% територій. Судячи з красномовної назви одного із сіл Канівщини - Поташня, тут інтенсивно випалювали поташ. У 1866 році на території теперішнього канівського району було 13 цукрових заводів і 3 винокурні. Всі вони працювали на твердому паливі – дровах. Місцеві поміщики інтенсивно вирощували цукрові буряки. Рівнинних земель для цього не вистачало, тому

буряки почали все частіше сіяти на крутосхилах. Заради цього місцями вирубували ліс.

У перші роки радянської влади, коли холод міг паралізувати державу, Раднарком РСФСР видав декрет про масову вирубку деревини й зобов'язав долучати до цих робіт все доросле населення. Була навіть створена так звана «паливна трійка» з найширшими повноваженнями і правом виносити судові вироки тим, хто ухилився від заготівлі дров. У ті роки вирубувалося все підряд, особливо в місцях, де підходили дороги, аби зручніше було вивозити

деревину. Навколо великих і малих міст височіли гори дров. Та стихія у вигляді снігових, дощових, нічим не стримуваних вод забирала з горбів і схилів у балки, річечки, долини, заплави сотні, тисячі кубометрів землі.

Фото. Сокаль. 1930-ті р.р. XX ст..

Джерело <https://photo-lviv.in.ua/yak-z-lvivshchyny-vyvozyly-lis-90-rokiv-tomu/>

Стихія забирала родючу землю, що формувалася під кронами могутніх дерев віками. Там, де були глибоководні озера, з часом з'являлися затхлі болота, зникла риба, дичина, птаство. Із історії відомо два випадки, коли наносні ґрунти неподалік Канева перегачували русло Дніпра.

Ерозія ґрунтів продовжувалася і з часом набула загрозового характеру. Преса того часу повідомляла, що після великих злив знову було замулене річище Росі, підтоплено 1700 десятин сіножатей. 1927 року яр біля Пекарів досяг довжини 8 верст, ширини 100 і 40 сажнів. За рік до того в яри впало 14 будівель селян [1].

«... у Каневі струмок Дунаєць, який під час злив стає бурхливим, знищив цілі квартали міста, заніс мулом великі площі лугові родючої землі. На загальних зборах громадян м. Канів було вирішено припинити згубну дію струмка Дунайця, направивши його води новим руслом до Дніпра. Канівчани

риють нове русло методом народної будови...», - писала газета «Дніпрова зірка» №66 від 18 серпня 1949 року.

«У Пшеничниках вулицями течуть талі та дощові води. Вони розмили такий яр, у якому може вміститися півсела з його будівлями. Щороку він все більшає... У селі Лука у зимово-весняний період мулом, що утворився від руйнування ґрунтів тало-дощовими водами, занесло чимало садиб колгоспників. Постає питання про переселення людей на нові місця», – розповідала «Дніпрова Зірка» у номері від 6 квітня 1958 року» (фото 1). Таких прикладів і по правобережних селах Канівщини теж можна було навести десятки. І це не раптово сталося. Якщо у XVII столітті лісистість Канівщини становила майже 30% від загальної площі, то на 1 січня 1914 року – лише 10%».

Усвідомлення того, що ерозія ґрунтів може привезти до непоправних наслідків, поступово прийшло й до простих людей, і до влади: ухвалювались постанови про полезахисні насадження, сівозміни тощо. А в 1955 році уряд України ухвалив Постанову «Про заходи по благоустрою місьць, пов'язаних із життям і діяльністю Т. Г. Шевченка». Слід згадати, що ще 31 серпня 1949 року «Дніпрова зірка» надрукувала досить цікаве «Звернення учасників міської наради по впорядкуванню Канева до всіх трудящих міста»:

«... Ми учасники наради, закликаємо всіх трудящих міста взяти активну участь у відбудові, упорядкуванні та озелененні Канева...: 2. Для озеленення вулиць міста та садиб кожний громадянин повинен посадити та бережно доглядати не менше 15 дерев, а також стежити за раніше посадженими деревами на вулицях міста. 3. Доручити міській раді та міськкомунгоспу розробити заходи по ліквідації руйнівних дій потоку Дунайця... 4. На роботах по впорядкуванню міста кожному громадянину відпрацювати по 5 днів».

Із 1933 року біля Канева діяла Середньо-Дніпровська дослідно-яружна станція. Із 1948 року на Канівщині розгорнула свою діяльність лісозахисна станція. Помітний внесок у лісонасадження робили колгоспи, школи. АЛЕ – ерозія ґрунтів тривала, яри після злив продовжували рости, змивалися

десятки гектарів родючих земель. В 1953 році Постановою Ради Міністрів Союзу РСР лісозахисні станції були ліквідовані, а роботи з лісонасадження практично припинені. У той час у Канівському регіоні було нараховано більше 5,5 тисячі ярів і великих відвершків (фото 2). Ерозією було пошкоджено майже 56% території району (загальна площа Канівського району – 102,3 тисячі гектара, з них орних земель – 47,5 тисячі, городів – 6,1 тисячі гектара). Науковці підраховали, що щорічно з гектара площі в середньому змивалося від 34 до 100 тон ґрунту, яри займали майже 13 тисяч гектарів. Кожного року вони «росли» на 250-300 гектарів. У Рось, Росаву, а найбільше в Дніпро вимивалося 2,1 мільйона кубічних метрів землі.

За пропозицією головного управління лісового господарства і полезахисного лісорозведення Мінсільгоспу УРСР, у 1953 році було створено Канівську гідролісомеліоративну станцію (фото 3), яка отримала у спадщину порізані ярами і придатні для обробітку землі, на яких ще й було змито верхній родючий шар землі

КАНІВСЬКА ГЛМС: ЕТАПИ ЗРОСТАННЯ

В 50-і роки ХХ століття директором Канівської ГЛМС призначено Петра Аристарховича Кондрашина, якому вдалося за короткий час зібрати навколо себе спеціалістів, які безмежнолюбили Канівську землю. Почали вивчати досвід попередників. Стало очевидним, що часткова меліорація, якою займалися до цього Степанецька лісозахисна станція та Канівський лісгоспзаг, відчутих результатів не дала. Їхня робота в основному зводилася до того, аби вберегти від руйнування шляхи-сполучення між населеними пунктами, наприклад, шлях Канів-Миронівка. Вивчали трудовий подвиг межиричан і селян навколишніх сіл із очищення русла Росі, коли були закріплені прилеглі яри, висаджено на схилах більше 200 гектарів лісових дерев, збудовано вали, земляні дамби, загати, плетені з лози. Все це дало свій результат. Ріст багатьох ярів було призупинено. Але в роки Великої Вітчизняної війни лісові насадження були майже повністю знищені, й ерозія ґрунтів знову почала прогресувати.

Вивчаючи досвід попередників, спеціалісти ГЛМС дійшли висновку про те, що все, що було зроблено й робиться наразі, потребує постійного нагляду та догляду. Ґрунти канівського регіону легкі, піщані, тому незначні дощі здатні їх розмивати, зносити за течією. Не можна було не визнати й того факту, що за роки радянської влади було посаджено тисячі гектарів лісу, але значна частина дерев гинула через недогляд і не завжди вдало підібрані породи дерев. Лише на Канівщині було більше 5 тисяч ярів. І в кожному з них господарював грізний чорторій. Люди врешті зрозуміли, що із таким лихом треба боротися всіма можливими засобами.

Основним завданням для працівників новоутвореної організації була боротьба з ерозією ґрунтів. А мовою науки – виконання лісомеліоративних, гідротехнічних споруд на Канівщині й частково на землях Корсунь-Шевченківського району.

Канівський ГЛМС було передано майже 4,2 тисячі гектара, а згодом ще 6 тисяч гектарів земель, не придатних для землеробства, а в сосновому – яри та балки. До 1967 року контора підприємства знаходилась у Степанцях. Держава виділила техніку, значні кошти. Між іншим, таких підприємств на ті часи в Радянському Союзі було всього два.

Саме в Канівській ГЛМС були споруджені перші лотки-водостоки із спареними водозливними конструкціями, з водозливними секціями параболічного перетину (фото 4). До речі, вони були використані також і на будівництві потужних зрошувальних систем на півдні України.

У ГЛМС не погребували старим дідівським методом спорудження загат із глини та хмизу. Це робилося так: копався рівчак, по ньому не віддалі 25 сантиметрів один від одного забивали кілки й заплітали їх гілками або кріпили готові заздалегідь сплетені секції. Потім рівчак забивався глиною. З напірного боку такої загати глину засипали, гарно її ущільнивши. Така гребля до вершини яру робилася опуклою. Правильно зроблена загата служила десятки років, але на невеликих ярах.

Окрема сторінка канівських гідролісомеліораторів – це земляні вали, перекопи. Якщо наші далекі пращури насипали вали для стримування

ворогів, то сучасники Канівської гідромеліоративної станції будували їх для затримання води, спрямування її в потрібному напрямку, споруджували навіть вали-дороги. Пораховано, що спеціалісти ГЛМС насипали більше 400 кілометрів валів. Це дало можливість регулювати «розгнудані» водні потоки більш як на 15 тисячах гектарів. І в цій справі не обійшлося без новаторства.

Коли нині глянути на канівську землю з висоти літака напровесні, то можна побачити, що всі гори-пагорби вкриті зеленню. Враження – ніби чарівник на кожну з них одягнув по великій зеленій шапці. І коли перед очима відкривається така краса, то, напевне, мало хто

задумується – хто ж той чарівник?? А це – плід праці канівських гідролісомеліораторів, їх рукотворний пам'ятник.

Терасування крутосхилів Канівська ГЛМС розпочала в 1963 році. Ця робота розтягнулася в часі майже на 20 років. За цей період терасування було виконано на 3,5 тисячі гектарах крутоярів. Без перебільшення можна сказати,

що це повернена до життя земля, величний пам'ятник людському розуму, мужності, самопожертві в ім'я життя, прекрасного, - того, що називається лісом. Сюди повернулися дикі звірі, заспівали гімн життю соловейки. А якщо на справу глянути очима прагматика,

то стає зрозумілим, що ця земля почала приносити ще й велику користь. Скільки тут зібрано грибів, горіхів, ягід, фруктів, лікарських рослин! Насаджений турботливими людськими руками ліс відгукнувся на добро природним щедротам.

Сотні й навіть тисячі людей садили ліс. Треба віддати належне тодішнім колгоспникам, школярам, молоді. У ті роки було за честь посадити десяток-два дерев, доглянути їх, виростити.

Упродовж років і десятиліть у гідролісомеліоративній галузі Канівщини трудилися сотні й тисячі сумлінних, небайдужих душею служителів лісу.

Німі свідки давніх часів – архівні документи – зберегли інформацію про першопрохідців лісової справи на Канівщині – тих, хто в далекому 1958 році дав старт лісозахисній справі нашого краю. У книзі наказів того часу є імена цих славних людей: С. С. Іващенко, І. П. Чередніченко, В. Ф. Стрілець, А. М. Ткаліч, І. А. Коваленко, А. О. Немченко, О. М. Жук, Щ. Г. Казуха, І. С. Ткаченко, Г. С. Мозгова, Ф. С. Пилипенко, В. М. Семенюта, І. Й. Прошак, О. А. Швачко, М. І. Куцокінь, І. А. Перехрест, М. О. Швець, А. М. Павленко, В. С. Красюк, В. М. Чубукін, І. С. Бойко, В. О. Спичак, В. Ф. Ринденко, І. В. Ковтун, В. І. Бас, М. О. Легенький, П. Я. Коваленко, О. М. Сущенко, Ф. Й. Остапенко, О. Ф. Саєнко, М. Т. Семенюта, К. І. Лисенко, І. Г. Тертичний, І. Ф. Петриченко, М. С. Натикач, П. Л. Осадчий, І. С. Яковенко, П. П. Делікатний, А. Н. Яценко, Р. І. Шепотина, І. Л. Хруленко, З. М. Токар, В. Ф. Савченко, М. Г. Вахета, І. С. Бовшик, М. А. Радченко, П. П. Куліш, Л. П. Склярєнко, В. І. Шараватий, О. К. Назаренко, А. І. Глушко, С. Н. Яценко, Д. С. Фартушний, В. Г. Лапшин, А. Р. Бобир, Я. І. Назаренко, П. М. Фалько, М. М. Свинар, Н. Ю. Чередніченко, В. О. Константинов, Г. Г. Ігнєнко, А. С. Лясота, І. Г. Андрієнко, Н. І. Калайда, І. С. Бовшик, В. Т. Стоколос, Ф. Л. Загородній.

...У вересні 1958 року наказом по Канівській ГЛМС на виконання наказів Міністерства сільського господарства УРСР та Управління лісового господарства і полезахисного лісорозведення Черкаського обласного

управління сільського господарства начальники дільниць станції прийняли від колгоспів Канівського району землі та угіддя в кількості 4179,2 га. У розрізі цифр картина виглядала так: до Конончанської виробничої дільниці було передано 1558,5 га колгоспних земель, до Козарівської – 685,8 га, до Межиріцької – 822,7 га, до Буцацької – 1112,2 га.

Уже наступної весни, у квітні 1959 року, в Канівській ГЛМС активно взялися до справи заліснення земель. Підтвердження тому – наказ по ГЛМС про закріплення за ланками лісокультурних площ і призначення ланковими по дільницях. Так, по Канівській виробничій дільниці ланковими лісокультурницями було призначено К.Г. Підгайну, О.Д. Руденко, М.З. Токар і Л.Т. Сеньку; по Буцацькій виробничій дільниці – Є.П. Кучу, Г.О. Бойняк, М.М. Кравченко, А.П. Литус; по Конончанській дільниці – О.В. Цукор, Л.Х. Литвин; по Козарівській дільниці – В.Д. Лисенка, Р.М. Ткаліч і М.С. Бельницьку...

Ланка лісокультурниць Степанецького лісництва: ще кілька років тому на цьому місці вони заклали в ґрунт тендітні саджанці сосни, а сьогодні тут уже буває молодий сосновий ліс.

Після себе ці люди залишили величний пам'ятник природи – ліс, озеленені крутосхили, приборкані яри. Практично за півстоліття було зроблено те, що іншим не вдавалося зробити століттями. Заліснено й укріплено 1991 яр, 3503 вершини, побудовано та реконструйовано 430 кілометрів водозатримуючих і водовідвідних споруд та земляних валів, 94 лотки-водотоки шести типів, 9 кілометрів загат, створено майже півтисячі гектарі полезахисних лісосмуг, на ярах, неугіддях посаджено й вирощено майже 14 тисяч гектарів унікального за підбором дерев і їх розміщенням лісу. Цей ліс по праву треба писати тільки з великої літери.

Щільність лісу на Канівщині зросла із 13% на початку ХХ століття до 32% на початок ХХІ століття. Від подальшого руйнування було врятовано 14 тисяч гектарів цінних сільськогосподарських земель.

Це дало право на урочистостях із нагоди 45-річчя утворення Канівської ГЛМС тогочасному директору Держлісгоспу М.Ф Рижкову офіційно заявити: «...Процеси вітрової та водної ерозії на території Канівського району повністю зупинені».

Традиційні методи ки садіння лісу не мали ефекту. Деревця або гинули, або їх нищила худоба, або водні потоки забирали разом із землею. Шляхом спроб і помилок канівські гідролісомеліоратори виробили власну методологію посадки лісу як завершального етапу в протиерозійних заходах. Деревця висаджувалися в непідготовлений ґрунт. У залежності від еродованості (*ступеня втрати певної частини їх гумусового або й перехідних горизонтів*) ґрунтів, підбиралися породи дерев, кущів. На Канівщині гідролісомеліоратори саджали сосну звичайну, сосну кримську, модрина, різновиди дуба, березу, липу, осику, вільху, білу акацію, горобину, вербу козячу, клени, вільху сіру, волоський горіх, горіх чорний, шовковицю, скумпію, яблуні, груші, вишні, сливи, аличу, кизил, терен, айву японську та звичайну, із чагарникових свидину, ліщину, чорноклен, бузину червону та чорну, обліпиху, аморфу, бруслину європейську, вишню степову, шипшину. Найпоширенішими були насадження білої акації. Це вона приживалася там, де не могла встояти людська нога, лізла довгими коренями на такі схили, де не могло нічого з живого втриматися.

Для посадки відбиралися саджанці різних сортів. Сіянці тримали у відрах або ящиках з водою чи приготовленою для цього земляною бовтанкою. Ще й прикривали від сонця та вітру. Попередньо саджанці проходили так звану госпіталізацію - їх прикопували на 10-12 днів. Садили під плуг або вручну під меч Колесова.

Догляд за саджанцями був механізованим або кінним, часто ручним. Сапа, лопата – ось основне знаряддя праці тисяч людей, які брали участь у відродженні канівського лісу. За якихось 25-30 років працівники ГЛМСу, колгоспники, молодь, школярі посадили і виплекали ліс на 13 тисячах гектарів. Та ще й на яких гектарах на кручах, ярах, низинах.

Уже в рік заснування станції (1958) вона мала чотири лісомеліоративні виробничі дільниці: Конончанську – 1558 гектарів землі, Козарівську – 658 гектарів, Межиріцьку - 822 гектари, Буцацьку – 1112 гектарів. У 1960 році було утворено Канівську виробничу дільницю.

Цього ж таки року ГЛМС було передано на баланс ще 2030 гектарів надто еродованих земель, через п'ять років ще 1238 гектарів. Канівський лісгосп, якому належали ліси держфонду, було перейменовано в лісгоспзаг.

У 1962 році в Корсунь-Шевченківському районі було створено Стеблівську і Гарбузинську дільницю, підпорядковані Канівській ГЛМС. Але із 1967 року їх було передано Корсунь-Шевченківському лісгоспзагу. Наступного 1968 року організовуються Стецівська і Медведівська лісомеліоративні дільниці. Певний період вони також були в підпорядкуванні Канівської ГЛМС, а потім передані Чигиринському лісгоспзагу. У 1967 році адміністративно-господарська структура станції, об'єднаної з Канівським лісгоспом, була такою: Буцацька лісомеліоративна дільниця мала 2570 гектарів, Козарівська – 1474 гектари, Степанецька – 1614 гектарів, Канівське лісництво – 3568 гектарів, Михайлівське – 2985 гектарів, Софіївське – 3375 гектарів. Загальна площа землі, що була підпорядкована ГЛМС, становила 15586 гектарів. До 1967 року контора станції знаходилася в с. Степанці Канівського району. У 1971 році в місті Канів було побудовано двоповерхову адміністративну споруду – нове помешкання Канівської ГЛМС, де розміщується лісництво і понині.

Державне підприємство «Канівське лісове господарство» – структурний підрозділ Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства, сучасний статус отримало згідно з наказом Держкомлісгоспу України № 96 від 3 лютого 2005 року. Загальна площа лісового фонду складає 26293 га, з них під лісами 24558 га. Молодняк охоплює територію 4322 га. Сосна звичайна займає 9277 га, біла акація – 7916 га. Взагалі хвойні ліси займають площу 9223 га, твердолистяні – 13201,4 га, м'яколистяні – 2010,2 га. Лісове господарство охоплює 5 лісництв: Буцацьке лісництво – 6896 га, Канівське лісництво – 6296 га, Михайлівське лісництво – 4566 га, Софіївське

лісництво – 3391 га, Степанецьке лісництво – 5144 га. На території лісгоспу розташовано Михайлівський ботанічний заказник на площі 11 га, заповідне урочище «Перуни» площею 2 га, комплексна пам'ятка природи Костянецький Яр, геологічні пам'ятки природи Заводищанські куполи, канівські квести та Канівські луски [3].

ДИРЕКТОРСЬКИЙ КОРПУС

Першим директором Канівської ГЛМС, як уже зазначалося, був Петро Аристархович Кондрашин, котрого призначили наказом №498 Міністерства сільського господарства УРСР від 18.06.1958 року та наказом №108 по Черкаському обласному сільгоспуправлінню від 20.06.1958 року. Із словами глибокої шани згадують у лісгоспі Федора Федотовича Штанька, який у 1963 році змінив на посаді директора Петра Аристарховича Кондрашина. У 1965-1967 роках гідролісомеліоративною станцією керував І.Ф. Лащ. Костянтин Кирилович Пелих прийшов на посаду директора ГЛМС у 1967 році. Костянтин Пелих був одним із перших, хто розпочинав боротьбу з ерозією ґрунту в районі. Справу К. К. Пелиха гідно продовжив також великий природолюб, справжній знавець протиерозійних методів, досвідчений керівник Степан Семенович Іващенко. У 1987 році Канівську ГЛМС очолив Микола Федорович Рижков. У 1991 році Канівську ГЛМС було реорганізовано у Держлісгосп. Із липня по вересень 2009 року посаду директора ДП «Канівське лісове господарство» обіймав С.В. Ярошовець. 5 жовтня 2009 року керівництво підприємством прийняв О.В. Ігнатюк, потім Едуард Володимирович Симоненко.

ГОРДІСТЬ КОЛЕКТИВУ

У канівських лісівників є добра традиція: не забувати тих, хто працював у колективі, і віддавати належне нині працюючим. Всіх перерахувати складно. Хочеться сказати, що найбільшої подяки і слави заслужив тракторист-бульдозерист Олексій Пилипович Чабан за успіхи в закріпленні та залісненні ярів.

Пам'ятають вдячні нащадки прізвища захисників землі від ерозії:

І.М.Демченка, В.В.Дармокрика,

М.Г.Бугая, В.С.Бугая, В.С. Бабича, В.Ф. Ткалича, І.О.Чиклди, М.С.Календюка, Д.М.Косяра, І.Г.Гайдая, М.А.Синьоокого.

ОСЬ ВОНИ – ПЕРШІ ГЕРОЇ-ЕНТУЗІАСТИ:
ТРАКТОРИСТ ОЛЕКСІЙ ЧАБАН
ТА ВОДІЙ САМОСКИДА АНАСТАСІЯ БОБИР

Нарізали тераси трактористи Михайло Андрійович Синьоокий, Іван Гаврилович Носенко, Микола Данилович Лупина, Іван Іванович Труш, Віктор Сергійович Браницький, Григорій Олексійович Почтар, Володимир Олександрович Спичак.

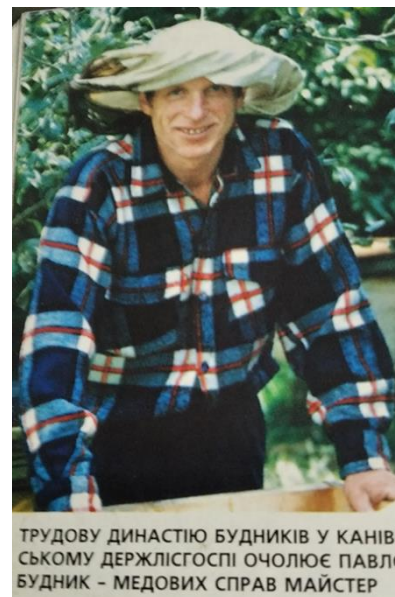
З повагою в колективі згадують лісокультурниць – була така жіноча професія в ГЛМС. Десятки, сотні, тисячі жінок у 50-і, 60-і, 70-і роки працювали лісокультурницями. Варвара Терентіївна Козин, Ніна Дмитрівна Козаренко, Марія Тарасівна Високос, Парасковія Овсіївна Дердюк, Мотрона Наумівна Пустовойт, Ганна Єлисеївна Литвин, Катерина Леонтіївна Маринченко, Зінаїда Архипівна Супрун, Пелагея Чубар, Євдокія Кулик, Текля Секрет, Надія Сірик, Ганна Лизогуб, Парасковія Швець, Євдокія Шпак та багатьох інших. Скільки сили, любові вони, прості українські жінки, часом працюючи за трудовень, доклали більш як півстоліття тому, щоб сьогодні зеленів ліс, щоб радував наші серця. Робота була важка. Садили ті деревця часто вручну, під лопату. Дерлися то на крутосхили, то спускалися на дно глибоких ярів і садили, садили сотні тисяч саджанців, а тоді все літо їх обполювали, берегли від суховіїв, а навесні знову підсаджували деревця на місце тих, що загинули. Вони не просто працювали – жили працею. Їх

пам'ятають, шанують, на них рівняються, про них нагадує розкішний канівський ліс.

Незабутній внесок і колишнього головного лісного лісгоспу Валерія Филімоновича Куровського. 37 років він викохував канівські ліси. Його життєвий слід – сотні гектарів нині дорослого, зрілого лісу Канівщини. Його справу гідно продовжив Валерій Борисович Карпушенко. Династія лісівників у родині Карпушенків веде початок від діда Михайла Йосиповича, який багато років працював лісником. Слідом за Михайлом Йосиповичем своє життя з лісом поєднав батько Валерія Карпушенка - Борис Михайлович.

КАНІВСЬКЕ ЛІСНИЦТВО: ТРУДОВА ДИНАСТІЯ БУДНИКІВ

З династії лісівників і мій батько, лісничий Канівського лісництва Віктор Будник (фото 5) - син Павла Миколайовича Будника, мого дідуся, який багато років працював у Бучацькому лісництві пасічником. Саме він наполіг на тому, аби, закінчивши школу, мій батько Віктор обрав професію лісівника. Шкільні друзі гукали Віктора їхати до Ржищева, аби разом навчатися будівельній справі. Але він прислухався до порад батька, який на той час працював у Бучацькому лісництві, й поїхав навчатися до Лубенського лісового технікуму. Закінчивши його, Віктор Будник повернувся до Канева і влаштувався на роботу в Бучацьке лісництво старшим майстром. Оскільки він мав спеціальну освіту, одразу став старшим над своїми колегами, які працювали в лісництві багато років, але не мали відповідної освіти. 20-річний юнак взявся за роботу, знайому йому з дитинства: робив відводи лісосік, відмічав сухостої, що підлягали вирубці, створював лісові насадження, організовував роботи із догляду за ними, виконував усе нарівні з іншими. Набувати досвіду й уникати помилок у роботі молодому спеціалісту, окрім батька, допомагав тодішній директор

лісгоспу Микола Рижков, який у 2007 році помітив старання Віктора Будника й перевів до Софіївського лісництва вже в якості помічника лісничого. А ще через три роки Віктора призначили лісничим Канівського лісництва. Тепер він сам виступає в ролі вчителя й наставника для молодих колег.

Мій батько, лісничий Канівського лісництва Віктор Будник (фото 6), розповідає: *«Тим, хто не знайомий із роботою лісівників, може здатися, що професія лісничого занадто спокійна та не вимагає особливих зусиль – мовляв, ходи собі лісом, спостерігай за насадженнями, насолоджуйся чистим повітрям. Насправді все не так. Робота в лісі не припиняється протягом цілого року. Навесні лісівники висаджують сіянці (фото 7-8), влітку доглядають за молодим лісом, обкошують, висапують бур'ян, аби молоді дерева піднялися й набралися сили, восени заготовляють насіння лісових культур. Протягом року не припиняється заготівля деревини, виконуються різноманітні рубки, інші роботи. Тут не обійтися без ґрунтовних знань, досвіду й, звичайно, без любові до своєї професії й усвідомлення того, наскільки важлива справа, яку ти виконуєш.*

У лісництві не затримається той, хто хоче побачити результат своєї праці миттєво. Навпаки, ця професія вимагає терпіння, мудрості і навіть певного філософського підходу, адже результатами праці кількох поколінь лісівників можна буде скористатися не раніше ніж через 30, 70, а то й 100 років, коли дерево дозріє.

У нашому колективі всі робітники завзяті, досвідчені, знаючі. Їх об'єднує любов до лісів, що були створені тут не одним поколінням працівників (фото 9-10). Канівське лісництво, по суті, є візитівкою Канева, адже на околицях міста буяють ліси, посаджені нашими руками та руками наших попередників. Рятуючи тутешні землі від ерозії ґрунту, багато років тому працівники Канівської гідролісомеліоративної станції (ГЛМС - як тоді називалося лісове господарство) розпочали цю шляхетну й величну справу – створення Канівських лісів. Ми намагаємося бути гідними продовжувачами традиції, аби зелені насадження не зникали й люди мали цінну деревину для своїх потреб без шкоди для довкілля».

Канівське лісництво засноване більш як півстоліття тому в 1960 році. Свого часу колективом керували лісничі Микола Дрозд, Віктор Головань, Петро Пушенко. Сьогодні його площа займає 6298 га і розташовується на землях Канівської, Бобринської територіальних громад. Специфіка підрозділу полягає в тому, що більша частина його площ розташована в ярах, балках, на схилах і горах. І лише 700 гектарів молодого хвойного лісу посаджено на рівнинній місцевості. Звичайно, така рельєфність території додає клопоту й вимагає специфічних навичок працівників, які садять ліс і доглядають за ним. Основним завданням Канівського лісництва є забезпечення деревиною, в тому числі, дровами населення Канева і частини Черкаського району. Щороку території вирубок засаджуються новими деревами – однорічними сіянцями, які вирощуються в спеціальному розсаднику (фото 11-14).

Процес творення лісу не припиняється вже близько 90 років. Він безперервний, як саме життя. Складно підрахувати, яка кількість людей за весь час існування лісництва доклала своєї праці до цієї неповторної краси, багатства нашого краю лісу. Серед них - заслужені ветерани праці: М.І. Копилець, І.В. Підгайний, І.А. Яременко, П.Є. Ярмош, І.А. Супрун, Ф.М. Губа, І.Л. Куценко, В.С. Браніцький, З.А. Супрун, П.А. Усенко, І.М. Греков, Л.Т. Гріненко, О.О. Шакало, С.В. Варава, П.П. Негодуйко, В.В. Фенько, М.А. Слюсар.

«...Коли я задивляюсь у верхівки 80-річних дубів, – продовжує розповідь батько, – спочатку подумки бачу людей, які висадили їх тут багато років тому, тих, хто доглядав за ними, а потім уявляю своїх нащадків, які через багато років задивлятимуться у верхівки дерев, що їх сьогодні посадив я. Ці дерева – ніби мости, за допомогою яких ми тримаємо зв'язок між поколіннями.

Усі лісівники - невинуваті романтики та філософи. Усвідомлення того, що результат сьогоднішньої праці слугуватиме нашим нащадкам, неабияк надихає мене, стимулює та мобілізує. Я хочу, щоб через століття, задивляючись у верховіття крилатих і могутніх дубів, люди дякували тим, хто створив цю красу».

ВИСНОВОК

Ознайомившись з літературою, попрацювавши в архівах Канівської публічної бібліотеки ім. Тараса Шевченка (фото 15-17), послухавши розповіді батька, я можу зробити наступний висновок.

До того, як ліс набув звичного для нас вигляду, пройшов не один десяток років. Своїх зусиль доклали до його створення декілька поколінь лісівників. Вони, як ніхто, розуміли, що природні ресурси не безкінечні, що людина має не тільки брати від природи багатства, а й активно їх відновлювати та берегти. Як у пілотів є місія - оберігати небо нашої держави, як у лікарів – стояти на сторожі здоров'я людини, так і українські лісівники мають чітко визначене своє завдання – стояти на сторожі державного лісу. Насаджувати, доглядати, оберігати – три головні принципи, на яких тримається їх професія. Нелегка, до речі, професія.

Нині під російською окупацією 10 національних парків, вісім заповідників і два біосферних заповідники України. За інформацією міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрільця, під загрозою знищення через російську агресію 600 видів фауни й 750 видів флори. Пошкоджено майже третину залісненої території України, це понад три мільйони гектарів насаджень. Та незважаючи на це лісівники України працюють над відновленням лісових насаджень. Непросто живеться сьогодні і канівським лісівникам. Але вони гідно тримаються: і виробничі показники у них на висоті, і дисципліна в порядку, і атмосфера в колективі робоча, дружня. Лісівники власноруч творять живу історію: трудовий подвиг у 50-60 роках минулого століття і самовіддану працю вже в наші дні. І за це їм честь і хвала!

ЛІТЕРАТУРА

1. Творці Канівських лісів. Історико-публіцистичний нарис про ДП «Канівське лісове господарство»/Заг. ред. – Канівська Прес-ГрупаЗбір, упорядкування, текст, фото – М.Гламаздіна, В.Загородня. – ПП Чабаненко Ю.А., – 2015. – 120 с., іл..
2. Мелодії Канівського лісу. Історико-публіцистичний нарис про Канівський держлісгосп./ Упорядн. А.Зелененко. – Канів. Канівська Прес-Група. – 2003. – 60 с., іл..
3. Канівське лісове господарство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Фотоілюстрація. Вирубка лісу. Сколе, Львівщина. 1930-ті р.р. ХХ ст.. Джерело [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://photo-lviv.in.ua/yak-z-lvivshchyny-vyvozyly-lis-90-rokiv-tomu/>
5. Тилові регіони активно озеленюються: як садять новий ліс на Рівненщині. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://podrobnosti.ua/2471438-tilov-regoni-aktivno-ozelenjutsja-jak-sadjat-novij-ls-na-rvnenschin.html>
6. Серед Канівських гір. Ілюстративне фото. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mandrivnic.livejournal.com/184993.html>

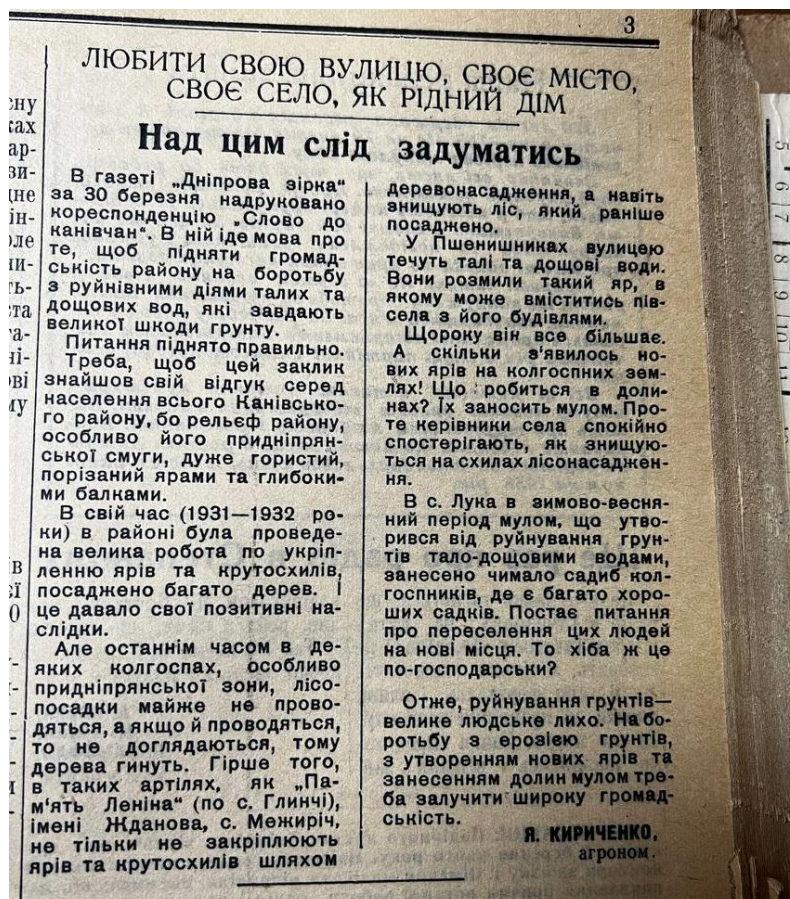

Фото 1. Стаття в газеті «Дніпрова зірка», № 42 (44750) від 6.04.1958

Фото 2. Розмиті ярами землі Канівщини, 1953 [1]

Фото 3. Стаття в «Дніпровій зірці» № 72 (4619) за 19.06.1959

орічних трав. З квітня буде закладено сітосі 420 тонн колосів виконані і закупки молотів. Станом на 10 червня на 100 га вирощено по 22 центнерів 109 центнерів 1019 літрів на гектарі.

Відверто сказати, що в колосі і привведено езерні виявлено і службу семі цього є те, кість агітаторів і підготовки, ити контакту з ии, найкраще х. Такі агітату формально, свої босиди з даними колівства.

нізації тепер идлятиме борісників капіомості людей, мо агітаторів утанія багатобів ідейного и.

Глушченко, рторганізації севі Чалова с. Потапен

К КПРС

На широку дорогу боротьби з ерозією

Дуже жаль, що боротьбі з ерозією ґрунтів у нашому районі приділялось мало уваги. Єдиний захід — записання верхів'їв ярів — не давав та й не більше, що за посадженими далами не завжди належним чином доглядали. Тому яри в багатьох колгоспах порізані придатні землі на незручні для обробки шматки, а непрацездатна агротехніка обробки схилів привела до зміни на них верхнього найродючішого шару. Дуже жаль, бо яри тепер не зженеш з поля, не повернеш того чорнозему, який понав Дніпром.

В минулому році на допомогу колгоспам у боротьбі із зміном і розмивом ґрунту в районі було створено гідролісомеріаційну станцію. На боротьбу з великим злом сільського господарства — ерозією ґрунтів — держава направила потужну техніку, виділила значні кошти. Станція зразу ж приступила до роботи. Весною цього року посаджено лісокультури на площі

304 гектари, закладено розсадник площею 6,7 га, щоб забезпечити посадковим матеріалом посадки 1960 року на площі 501 гектар. В розсаднику висіяні різні породи, зокрема акація біла, липа, клен, ліщина, струнина, груша, вишня.

Дуже важливою і новою роботою станції є закриття верхів'їв ярів. Слід відмітити, що в цій справі теорія довгий час не давала певних рецептів. Тепер це питання розв'язано успішно. За основу взято давно відомий метод — виступання валів Бортовича, але з істотною поправкою, продиктованою життям: всі роботи виконують техніки.

Вал висотою 1,2 метра затримують перед собою волю і таким чином не дає яру «рости». В залежності від площі водозбору таких валів робиться кілька, і тільки в окремих випадках будується водозливний лоток до дна яру.

Система водозатримуючих і водовідливних валів розрахована так, щоб вся вода затримувалась ними. В окремі великі зливи і при швидкому таненні снігу частина води перелазить через спеціальні заперечувальні лотки у валях і, отже, не спричиняє шкоди. Разом із записанням широких прияружної смуги та іншими протіерозійними заходами на полях таке закриття ярів буде надійним.

Наша станція вже спорудила понад 7 000 погонних метрів таких валів, при цьому ручна праця зведена до мінімуму.

Недавно проведено пікетику соціалістичного змагання між виробничими дільницями станції. Найкращих успіхів досягла Конончанська дільниця, де начальником т. Івашенко. Тут посаджено 126 гектарів лісокультури, які добре доглядаються. Передовий лісник Іван Артемович Перехрист (с. Горобівка) на своєму обході посадив 53 гектари лісокультури. Всім сподобалась культура цього обходу: посадки чисті, на кожній ділянці виставлені таблички з зазначенням номера урощища, площі, часу посадки, прізвища відповідального, не

допускаються потрапувати на ділянку. На Бучацькій дільниці т. Даченко посадив 45 гектарів лісокультури. В розсаднику закладено розсадник площею 6,7 га, щоб забезпечити посадковим матеріалом посадки 1960 року на площі 501 гектар. В розсаднику висіяні різні породи, зокрема акація біла, липа, клен, ліщина, струнина, груша, вишня.

Дуже важливою і новою роботою станції є закриття верхів'їв ярів. Слід відмітити, що в цій справі теорія довгий час не давала певних рецептів. Тепер це питання розв'язано успішно. За основу взято давно відомий метод — виступання валів Бортовича, але з істотною поправкою, продиктованою життям: всі роботи виконують техніки.

Вал висотою 1,2 метра затримують перед собою волю і таким чином не дає яру «рости». В залежності від площі водозбору таких валів робиться кілька, і тільки в окремих випадках будується водозливний лоток до дна яру.

Система водозатримуючих і водовідливних валів розрахована так, щоб вся вода затримувалась ними. В окремі великі зливи і при швидкому таненні снігу частина води перелазить через спеціальні заперечувальні лотки у валях і, отже, не спричиняє шкоди. Разом із записанням широких прияружної смуги та іншими протіерозійними заходами на полях таке закриття ярів буде надійним.

Наша станція вже спорудила понад 7 000 погонних метрів таких валів, при цьому ручна праця зведена до мінімуму.

Недавно проведено пікетику соціалістичного змагання між виробничими дільницями станції. Найкращих успіхів досягла Конончанська дільниця, де начальником т. Івашенко. Тут посаджено 126 гектарів лісокультури, які добре доглядаються. Передовий лісник Іван Артемович Перехрист (с. Горобівка) на своєму обході посадив 53 гектари лісокультури. Всім сподобалась культура цього обходу: посадки чисті, на кожній ділянці виставлені таблички з зазначенням номера урощища, площі, часу посадки, прізвища відповідального, не

ОПЕРАТИВНЕ ЗВЕДЕННЯ

про надій молока на фуражну корову в колгоспах району за 16 червня 1959 року (в літрах)

1. ім. Фелоренка	12,4
2. ім. Куйбішева	11,5
3. «Україна»	10,8
4. «Пралор комунізму»	10,2
5. «Зоря»	10,1
6. ім. Леніна, Канів	10
7. «Переможець»	10
8. ім. Петровського	10
9. ім. Леніна, Червиші	9,6
10. «Шлях до комунізму»	9,5
11. «Червона зірка»	9,5
12. «Жовтень»	9,4
13. ім. Чапаєва	9,3
14. «Ленінський шлях»	9,3
15. ім. XX з'їзду КПРС	9,1
16. «Більшовик»	9,1
17. ім. Шевченка, Курілівка	8,8
	8,6
	8,6
	8,4
	8,4
	8,1
	8
	8
	7,9
	7,3

Встановлюється залізобетонний лоток — розмив схилу дощовими водами зупинено назавжди.

Фото 4. Встановлення водостоку

К. ШАКА
секретар партгорганізації
Канівської гідролісомеріаційної станції

Фото 5. Віктор Будник

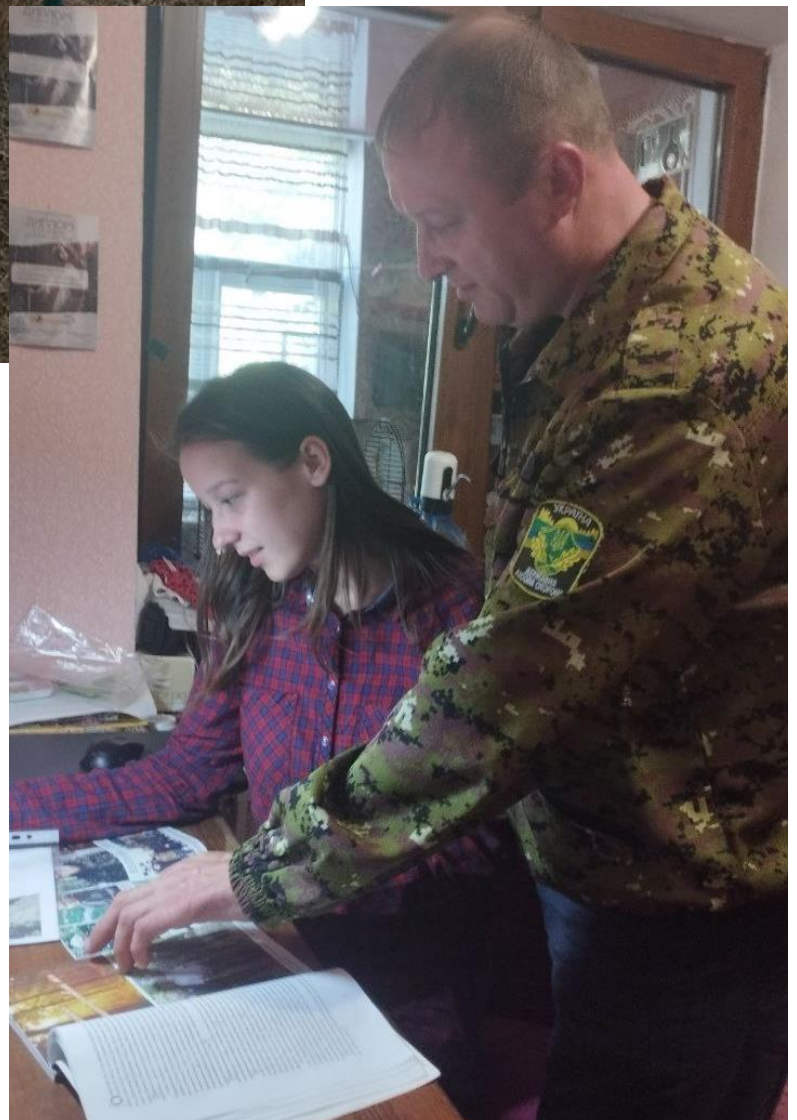

Фото 6. Батькові розповіді:
Віктор і Вікторія Будник

Фото 7-8. Висадка сіянців

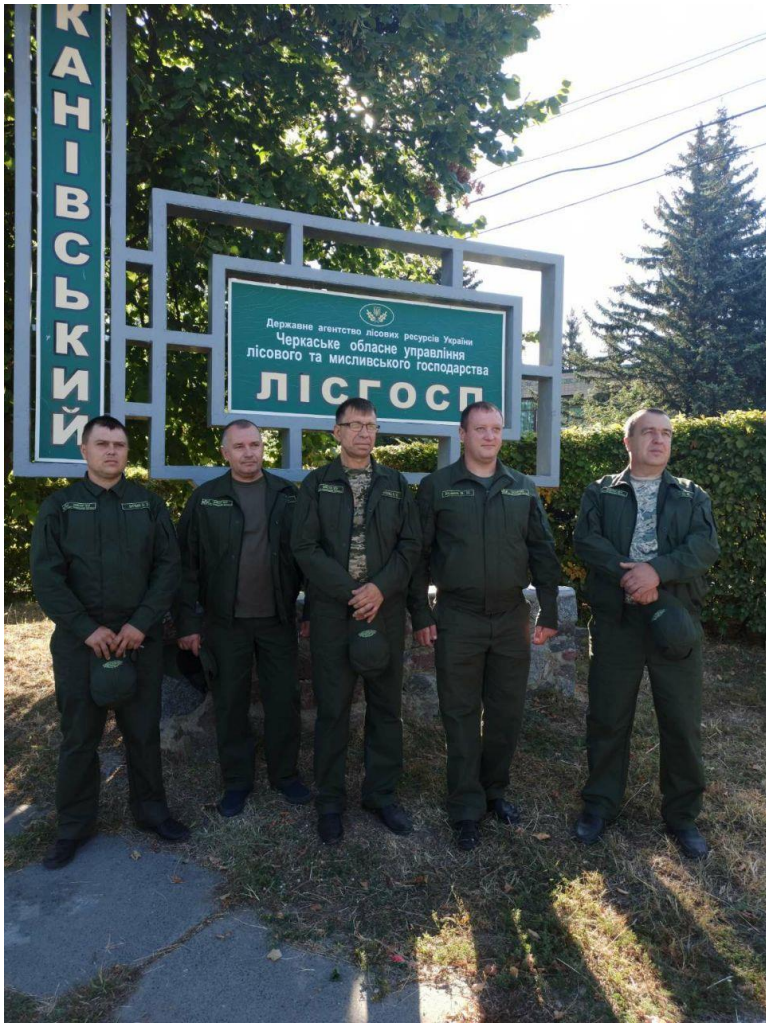

Фото 9-10. Дружні працівники і їх помічники

Фото 11-12. Посів жолудів дуба, борознування ґрунту після вирубки

Фото 13-14. Молоді насадження дуба звичайного на місці вирубки стиглого лісу, висаджені у 2023 році

Фото 15-16.

Робота в Канівській
публічній бібліотеці ім.
Т.Г.Шевченка

Фото 17. Шукаємо публікації про боротьбу з ерозією ґрунтів